

XXII. JÁRVÁNYOS IDEGBETEGSÉGEK.

Az *ördögösök* már régóta szerepelnek a történelemben. A szt. irásból értesülünk, hogy Jézus ördögöt üzött egy betegből és azt — saját kérelmére — egy farka sertésbe kergette, mely erre hanyat homlok rohant le a merdek parton és belefúlt a Genezáret tavába; olvassuk azután, hogy a beteg rohamai közben nagyon kiáltozott és annyira hánykolódott, hogy még a lánczokat is eltépte, melyekkel a kopersóhoz (valószínűleg sírbolthoz) volt kötve, a hol laknia kelle, mert a község nem tűrte meg kebelében.

Látni való, hogy a sz. irásbeli ördögösség idegbetegség volt, mely heves rángatózással, görcsökkel és az öntudat azon változásával járt, hogy a beteg nem a saját személyében beszélt önmagáról, hanem azon legiónyi ördögében, mely benne lakott, — oly jelenség, mely a középkori vidtáncznál és az 1878-ki ördögösség-járványnál ismétlődött. Ördögösök ezután is mindig lehettek a keresztények között; mutatja ezt az ördögűzés (exorcismus) felvétele az egyház szertartásai közé.

A keresztes hadjáratok a középkor vallási lelkesedésének voltak szüleményei. Ugyanezen lelkesedés túlcspánsai az úgynevezett *gyermekhadjáratok*. 1212-ben Franciaországban Cloies faluban, Vendôme mellett, egy István nevű pásztorfiúnak megjelent az úr, mire az tanítani kezdett és oly lelkesedést keltett, hogy társai, de távoli vidékekről is mintegy 30 ezer gyermek gyűlt köréje, kik őt szentül tisztelték, vezérül kiáltották és megindult az egész liliputi had, hogy a szent földet visszahódítsa. A kereszténység feltámasztásáért és az igaz keresztért esedezve vonultak Marseille-ig, hol hajókra szálltak. Két hajó azonban a tengeren elmerült; a többi gyermeket lelkiismeretlen vezetőik Bugiában és Alexandriában rabszolgául adták el. — Németországban is támadtak ily kis próféták. Egyik gyermeksereg Miklós nevű

fiú vezetése alatt átkelt a havasokon, hol már vagy fele elpusztult; még mintegy 7000-en értek Genuába, hol nem akarták őket befogadni, úgy hogy legnagyobbbrészt elszéledtek s csak kevesen értek Rómába. Itt a pápa azon fogadalmat tétette velök, hogy felnőtt korukban mennek majd a szent földre; azután ezek is szétszórtak. — Egy másik gyermekhad a sz. Gotthárdon kelt át; legnagyobb részük nyomortól és éhségtől pusztult el vagy kimerültségből maradt vissza; akik Brinoliniig jutottak, rabszolgakereskedők kezeibe estek. Huszonöt évvel később, 1237. jul. 15-ikén Erfurt városában vagy 1000 gyermek gyűlt össze titokban s elhagyva a várost, tánczolva, ugrálva indultak útnak. Másnap szüleik utolérték s visszavitték. Kinek ösztönzésére és mi czélből mentek: nem tudni; valószínű, hogy azon zajos ünnepiességek, melyekkel magyarországi sz. Erzsébet szentté avatztatását ülték meg, hajtotta túl a gyermekek ájtatosságát. Szintoly homályos azon esemény, hogy 1458-ban a sváb Hall-ból több mint 100 gyermek zarándokolt Normandiába a sz. Mihály apátságába (most St.-Michel, állami börtön); szüleik, mert visszatartani nem bírták, vezetőikkel és teherhordó szamarakkal látták el őket.

Azon eddig páratlan halandóság, melyet a 14. századbeli „fekete halál“ okozott, rémülettel töltötte el a kedélyeket; az Isten büntetésének tekintett járvány vezeklésre ösztönözte a bűnös emberiséget. Ekkor terjedt szét a *korbácsolók* (*flagellansok*) felekezete, kik állítólag először Magyarországon mutatkoztak, és csakhamar követőkre találtak egész Német-, Cseh-, Lengyelországban, Sziléziában és Flandriában. De történetirók tanúsága szerint már a 11. században voltak ily korbácsolók a keleten és déli Európában, és 1260-ban Olaszországban *devoti* név alatt szintén felléptek; mindezek szerint tehát valószínű, hogy egy időben több

helyen tört ki a korbácsoló düh s hogy a fekete halál csak nagyobb elterjedését mozdította elő. Rendezett menetekben jártak ezek városról városra, fáklyások, zászlósok és énekesek kíséretében, lehajtott fővel eltakart arccsal, sötétszínű ruhában, kereszttel mellükön, hátukon és fejükön; kezükben háromágú nagy korbácsot tartottak, végén csomókkal és vasszegekkel. Mindenütt ünnepiesen, harangszóval fogadták őket. Nyilvános ostorozások, de főleg egy levélnek felolvasása, melyet állítólag egy angyal hozott a jeruzsálemi Pétertemplomba, a szövetséget tagjait fanatikus lelkesedésre ragadta, mert azon ígéretet tartalmazta, hogy mindazoknak megbocsáttatnak bűneik, kik 34 napig részt vesznek ezen gyakorlatban. Ezért a körülállók közül sokan, még apró gyermekek is csatlakoztak hozzájuk és ők befogadtak mindenkit, a ki 34 napra kötelezte magát. Az ostorozók ördögöket is üttek és ezáltal a papság tekintélyét veszélyeztették, úgy hogy a pápa és uralkodók mindenütt eltiltották gyakorlataikat és üldözőbe vették őket.

Nyilván kedélykórral van itt dolgunk, mely a nagy halálozás által túlcsigázott félelemnek volt reakciója s mely az emberek utánzó ösztönének köszöni gyors elterjedését. Egyéb káros hatásain kívül fontos még az is, hogy e vándor-csapatok nagyban czeptették el a pestist.

Az erfurti gyermekek tánczoló kivonulása képezte egy újabb ideges járványnak, a *tánczdühnek* első jelét. Még 1278-ban a Mozel hídján Utrechtben vagy 200 ember tánczolni kezdett s nem akart velefelhagyni, míg egy pap arra nem megy a szentséggel; a hid leszakadt s mindnyájan a vízbe fultak. Bizonyára több ily kisebb helyi járványról vesztek el a történeti hírek az idő folytán, melyek a kapcsolatot képeznek a tánczdühnek két nagy népkórban — az Ivántáncznak és a Vidatáncznak — kitöréseig.

Ismeretes azon németországi szo-

kás, hogy a nép sz. Iván napján tüzet rak és átugrik rajta, hogy az egész éven át ment maradjon betegségektől. E szokás még a kereszténység előtti időből ered. A pogány németek „Nodfir“-t (Nothfeuer) gyujtottak, mely pogány szokást sz. Bonifác megtiltotta, mire sz. Iván napjával hozták azt öszszeköttetésbe s így megmentették, fentartották szokásukat napjainkig. Ezen szokás szolgált eredetűl az „*Ivántáncznak*“, mely Alemanniából érkezett férfiakon és nőknön észleltetett először Aachen-ben 1374-ben, honnan csakhamar Kölnbe és Németalföldre terjedt el. A tánczdühösek körben állva esztelenül ugráltak, míg teljesen kimerülve össze nem roskadtak, s csak akkor tértek magukhoz, ha felfuvódott altestüket kendőkkel szorították körül. Táncz közben vízióik voltak, nyitva látták a mennyet s abban Istent az ő szentjeivel. A hegyesorrú czipők vagy vörös szín látása idézte elő gyakran a rohamokat. Egyházi és világi hatóságok küzdöttek a baj ellen, főleg miután sok csavargó csatlakozott a betegekhez, kik utánózták ugrálásaikat és a nyujtott látvány által nagyban járultak a betegség kitöréséhez oly egyéneknél, kiknek arra hajlamuk volt.

Ezen kórhoz hasonló a „*vidtáncz*“, mely 1418-ban Strassburgban tört ki. Néhány görcsökben hanykolódó ember látása számosat ragadott el, kik éjjel nappal csoportokban járták be a várost, dudásoktól kísérve s a kimerüléig tánczolván. Csak abban tértek el az Ivántánczosoktól, hogy Vidát ismerték el gyógyító szentjöknek, annak oltáraihoz zarándokoltak, gyógyulást esedezve és pénzáldozatot hozva.

E tánczjárványok csökkenő heveséggel sokáig voltak meg Németországban, majd itt majd ott jelentkezve, s még a 16. sőt 17. században is fordultak elő a tánczdüh esetei.

Olaszországban a tánczdühöt a tarantel-pók (*Lycosa Tarantula*) marásával hozták kapcsolatba. A *tarantizmus*-ról első híreink Perotti Miklós-tól

(1430—1480) erednek, kinek leírása szerint a betegek búskomorak lettek és sokan olyan fogékonyakká váltak a zené iránt, hogy az első hangokra kurjantva ugrottak fel s a félholtan kidőlésig táncoltak; néhányan azonban folytonosan leborultak és sírtak. A zene elmúltával a tánczosok ájultan rogytak össze; néhány taktus után azonban csökkentetlen erővel folytatták a tánczot. Előszeretetük volt a fénylő tárgyak, a vörös szín és a tenger iránt, mely után a fennmaradt tarantula-dalok (tarantella) epednek. A tarantizmus csakhamar túlcsapott Apulia határain, folyton több s több áldozatra ráragadt és főleg a nyári hónapokban annyira uralkodott, hogy ez évszakban vándorzenészek seregei járták be Olaszországot a tarantulások gyógyítása céljából, melyet éppen e miatt a nők kis farsangjának (il carnevalto delle donne) neveztek el. — A 18. századtól a tarantizmus mindinkább csökkent s a legújabb időben csak elvétve fordul elő; de a hagyomány fenntartotta úgy okát, mint gyógyítását a zene, nevezetesen pedig a tarantella dalok által, napjainkig.

Az bizonyos, hogy a tarantizmus semmi összefüggésben sem áll a tarantula marásával, hanem olyan kedélykór az, mint a többi mind, melyeket a középkor történetéből hoztunk fel. Kimondotta már ezt az orvosi tudomány reformatójának első bajnoka Theophrastus Bombastus Paracelsus a b Hohenheim a vidtánczra, Serao Ferencz (1742) a tarantizmusra. Ismereteink mai állása szerint mondhatjuk, hogy a képzelemnek szabad szárnyra eresztése a lelki működések azon csoportját teszi uralkodókká, melyet a kedély neve alatt foglalunk össze; ezek izgalma átterjed a gerinczvelőnek mozgató elemeire és a mozgásbeli rendelleneségek (az ördöngösök rángásai, a gyermekek vándorlása, a tánczolás) alakjában jelentkezik. Hajlamosító oka azon betegségeknek az idegrendszer kóros izgékonyosága (hipochondria férfiaknál,

Természettudományi Közlöny. XII. kötet. 1880.

hiszteriás idegesség nőknél), az ilyen beteg szemlélete pedig a hajlamosságot is kész betegséggé fokozza.

Hajlamos egyének elég nagy számmal élnek köztünk is; hogy mind emellett nagy ritkán hallunk ilyen betegségekről ma, az a természettudományok jótékony hatásának tekintendő. A reál ismeretek gyarapodása által az emberi szellem a valóság határain belül talál kielégítést működésének, melyet a vallási eszmék uralkodásának korában az érzéki tapasztalat alapján fejlődött szellemi egyéniség előtt megfoghatatlan misztériumok föllötti tépelődésben keresett. A visszaesés a középkor miszticizmusába a középkor idegkórjait idézi fel napjainkban is; bizonyosságai ennek különböző keresztény és nem keresztény szakadásfelekezetek (quakerok, szkopczok, tánczó dervisek stb.) bizonyosága az ördöngöségi járvány, mely 1878-ban Friaulnak Verzegnis helységében tört ki, és melyet a járvány elnyomására kiküldött Franzolini tanár közleménye alapján a következőkben vázolunk.*

A helységnek mintegy 1400 lakosa a világtól elzárva él, régi idő óta mindig egymásközt házasodik, tudatlan és babonás; koponyamérések szerint igen alanti fejalkata van. Betegségeik közül a szegényvérűség és idegbajok a kiváltké. 1877 november havában jezsuita missionarius látogatta meg Verzegnist s 8 napon át szónokolt a népnek a pokol kínjairól és tartatott könyörgéseket azok elfordításáért. Két hónap mulva egy 26 éves leány betegedett meg, az ördögtől megszállva hitte magát és erős görcsökben szenvedett. 3 hónapon át a háznál tartották; de ekkor betegségének híre elterjedt, s véghez vitték rajta az ünnepies exorcizmust a templomban. A lánynak baja azonban fokozódott; vallási cselekvények és tárgyak, a harangszó még hevesebb rohamokat idéztek elő. Juniusban újabb esetek jelentkeztek s a püspök paran-

* Revue scientifique. 1880. Nr. 41.

csára ismételve lőn valamennyi betegen egyszerre a nyilvános ördögűzés végrehajtva, a mi a betegedések szaporodását eredményezte. Ekkor orvos lőn kiküldve, a ki 18 nő betegen konstaltálhatta az ördögösség következő tüneteit: Az érzékenység, az érzékek, főleg a hallás fogékonysága tetemesen növelve van; e mellett átmenő bénulások lépnek föl. Roham alatt a betegek görcsöket kapnak, kiáltanak, a bennük lakó ördög nevében beszélnek, mondják, hogy már régóta laknak ezen testben, de azelőtt másban voltak, káromkodnak és átkozódnak, nagy hajlamuk van a jövőörlésre és a szavakat oly ferditve ejtik ki, hogy a nép latin vagy francia nyelvnek véli; a szüneteket álomban töltik, vagy munkájok után látnak, de folytonos izgalomban vannak; nem ismerik el magukat betegeskül, hánem mondják, hogy meg vannak büvölve, az ördög szállta meg őket. A szünetek igen rövidek, de egy egész éjen át is tartanak s a rohamok rendszeresen ismétlődnek, mit a betegek több-

nyire már előre megmondanak. Vallási dolgok azonnal megújítják a rohamot. Az orvos rendszabályokul ajánlotta, hogy a jövőre nézve a nép világosításék fel, fokoztassék közlekedése a világgal, tiltassanak meg a házasságok rokonok között, a búcsújárások, exorcizmusok s több efféle, a meglevő betegek pedig különíttessenek el teljes főlgyógyulásukig és orvosi kezelés alatt álljanak. Az utóbbi kezdetben meg is történt. Hogy a nép meggyőződjék, hogy ezek csakugyan betegek, néhányat erővel az udinei kórházba szállítottak, a honmaradtakat pedig carabinieriék őrizték házaikban; de a szigor nem tartott sokáig és a betegek állapota ismét súlyosbodott.

Ennyit mond F r a n z o l i n i; végül igen gondos vizsgálatok alapján azon meggyőződését fejezi ki, hogy ez esetben hisztériával van dolgunk, mely előbb a vallási fanatizálás, utóbb a betegek szemlélete által fokozódott az ördögösségig.

R. A.

XXIII. A TISZTÁTALAN TEJRŐL.*

Számos statisztikai adat bizonyítja, hogy a gyermekek halálozásának egyik leggyakoribb oka a bélhurüt és bélgyulladás, s hogy ezen betegségek az esztendőnek bizonyos részében, különösen nyáron és őszkor ragadják el a legtöbb áldozatot. Ezen tapasztalásból az a gondolat támad, hogy ama kórfolyamat oly módon jön létre, hogy a gyermekek tápszereibe fertőző anyagok jutnak bele. Miután pedig a gyermekeknél a tej a legáltalánosabb tápszere az a kérdés merül fel: nem jön-e ebben létre bizonyos időszakokban és körülmények közt — nevezetesen tehát nyáron — olyan változás, a mely a bélhurütöt és bélgyuladást előidézheti?

E kérdés felderítésével megbizatva

* Előadatott az 1880, máj. 26-ikán tartott szakülésen.

az egyetemi közegészségtani intézetben, igyekeztem a tejet oly irányban vizsgálni, hogy mennyiben változik a tiszta- ügyszintén a hamisított tej a nyári melegben azon folyamat által, mely minden szerves testben bizonyos alkalmas körülmények közt létrejön: az erjedés és rothadás által?

Tanulmányoztam ennél fogva, hogy minő változásokat szenved a tiszta tej 20—25 fok (C.) hőmérsék mellett? továbbá, hogy miképen módosíthatnak ezek az elváltozások, ha a tejet tiszta vízzel vagy romlott, szennyes kút vízzel keverjük.

A tiszta tejet úgy gyűjtöttem, hogy kémcsöveket jól kimosva és pamuttal elzárva $\frac{1}{2}$ órán át forró vízben kifőztem és ezekbe a kémcsövekbe fejtem ezután közvetlenül az állat tőgyéből kevés tejet. Ezt eldugaszolva 20—25

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.